

توسعه پایدار شهری

با تأکید بر نوسازی بافت های فرسوده

مؤلفین:

احمد حاج علیزاده

مسعود حیدرونند

بهرز نوید

پاییز ۱۳۹۲

سرشناسه	: حاج علیزاده، احمد، ۱۳۵۳.
عنوان و نام پدید آور	: توسعه پایدار شهری با تاکید بر نو سازی بافت های فرسوده / مولفین احمد حاج علیزاده ، مسعود حیدرونند ، بهروز نوید.
مشخصات نشر	: تهران : دانشگاه آزاد اسلامی ، سازمان چاپ و انتشارات ؛ دانشگاه آزاد اسلامی، واحد گرمی ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری	: ۱۳۰ص: مصور ، جدول ، نمودار.
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۱۰-۲۵۴۹-۸
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه، ص. ۱۱۶
موضوع	: توسعه پایدار شهری - ایران
موضوع	: نو سازی شهری - ایران
شناسه افزوده	: حیدرونند ، مسعود، ۱۳۶۴-
شناسه افزوده	: نوید ، بهروز، ۱۳۶۳
شناسه افزوده	: دانشگاه آزاد اسلامی ، سازمان چاپ و انتشارات
شناسه افزوده	: دانشگاه آزاد اسلامی ، واحد گرمی
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۲ ح ۸۶ ت/ HC۷۹۷
رده بندی دیویی	: ۳۳۸/۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۳۱۶۸۴۰

عنوان:	توسعه پایدار شهری با تاکید بر نو سازی بافت های فرسوده
تالیف:	احمد حاج علیزاده- مسعود حیدرونند - بهروز نوید
چاپ اول :	۱۳۹۲
تیراژ :	۲۰۰۰ جلد
قیمت :	۷۵۰۰۰ ریال
شابک:	۹۷۸-۹۶۴-۱۰-۲۵۴۹-۸
ناشر :	سازمان چاپ و انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی - با همکاری واحد گرمی
لیتوگرافی، چاپ و صحافی:	سازمان چاپ و انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
پیشگفتار:	۶
۱- مقدمه :	۸
۲- تعریف توسعه	۹
۳- مفهوم پایداری	۱۱
۴- مفهوم توسعه پایدار	۱۶
۵- اهداف توسعه پایدار	۲۰
۶- کنفرانس محیط زیست استکهلم	۲۶
۷- کمیون جهانی محیط زیست و توسعه	۲۷
۸- کنفرانس ریو	۲۷
۹- توسعه پایدار شهری	۳۴
۱۰- ضرورت توسعه پایدار شهری	۳۹
۱۱- فرایند توسعه پایدار شهری	۴۱
۱۲- ارکان توسعه پایدار شهری در برنامه ریزی	۴۳
۱۳- ابعاد توسعه پایدار	۴۴
۱-۱۳- پایداری اقتصادی	۴۹
۲-۱۳- پایداری اجتماعی	۵۳

- ۱۳-۳- پایداری زیست محیطی ۶۱
- ۱۴- نقش دولت محلی در جهت دستیابی به توسعه پایدار..... ۶۹
- ۱۴-۱- تجربه جهانی حکمرانی شهری..... ۷۴
- ۱۴-۲- ساختار نظام مدیریت شهری در ترکیه..... ۷۵
- ۱۴-۳- تجربه دولت های محلی در ایران..... ۷۶
- ۱۴-۴- شورای اسلامی شهر حلقه پیوند مردم با مدیریت شهری..... ۷۹
- ۱۴-۵- وظایف حکومت های محلی ۸۱
- ۱۵- نقش توسعه پایدار در گردشگری پایدار..... ۸۳
- ۱۶- بازشناسی مفهوم پایداری در معماری و شهرسازی ایرانی..... ۹۱
- ۱۷- ساختار و بافت پایدار محلات سنتی در شهرهای ایران..... ۹۲
- ۱۸- نقش بهسازی مشارکتی در پایداری بافت فرسوده ۹۳
- ۱۹- توسعه پایدار شهری و حفاظت از ارزشهای تاریخی و فرهنگی ۹۸
- ۲۰- گونه های مداخله در بافت های فرسوده..... ۱۰۷
- ۲۰-۱- بهسازی ۱۰۹
- ۲۰-۲- نوسازی..... ۱۰۹
- ۲۰-۳- بازسازی..... ۱۱۰
- ۲۱- توسعه پایدار در دوران جدید ۱۱۱

۲۲- اهداف کلی توسعه پایدار ۱۱۲

۲۳- خلاصه و نتیجه گیری ۱۱۳

۲۴- منابع ۱۱۶

www.ketab.ir

پیشگفتار

طرحهای توسعه پایدار شهری و بهسازی و نوسازی بافت فرسوده در تعامل متقابل با یکدیگر می باشند به عبارت بهتر همانطور که طرح نوسازی و بهسازی یکی از موثرترین راهبردهای تحقق طرح توسعه شهری در راستای رسیدن به شهر توسعه یافته و پایدار می باشد، این طرح نیز برای دست یابی به اهداف خود می باید در چهارچوب پیشنهادها، اهداف و چشم اندازهای طرح توسعه پایدار شهری حرکت کند. بنابراین توجه به امر توسعه پایدار در بهسازی بافتهای فرسوده ضروری به نظر می رسد. کتاب پیش رو، که حاصل سالها تحقیق و تدریس نگارندگان درخصوص توسعه پایدار شهری می باشد، بر مبنای همین ضرورت و در جهت پر کردن خلا مورد اشاره تدوین گردیده و به منظور ترویج نگرش صحیح و علمی در نزد تمامی افراد مرتبط با موضوع، کوشیده است تا منبعی کاربردی و تا حد امکان جامع از مباحث گوناگون مرتبط با توسعه پایدار شهری را فراهم نماید. که با توجه به دامنه گسترده موارد مطرح شده می تواند برای کلیه حرفه مندان، دانشجویان و دست اندرکاران رشته های طراحی شهری، برنامه ریزی شهری، مدیریت شهری، معماری و دیگر گرایش های مرتبط و تمامی مسوولان و کارشناسان ذیربط در شهرداریها و دیگر سازمانهای اجرایی متولی امور ساماندهی شهرها قابل استفاده باشد.

احمد حاج علیزاده

۱- مقدمه

موضوع توسعه شهری پایدار از جمله مباحث مهم در شهرسازی معاصر است که بخش وسیعی از ادبیات علمی توسعه شهری و نیز سیاستها، برنامه‌ها و طرح‌ها را به خود معطوف ساخته است (روستا، ۱۳۸۹: ۵۲). توسعه شهری به عنوان یک مفهوم فضایی، را می‌توان به معنی تغییرات در کاربری زمین و سطوح تراکم، جهت رفع نیازهای ساکنان شهر در زمینه مسکن، حمل و نقل، اوقات فراغت و غذا و غیره، تعریف کرد. چنین توسعه‌ای زمانی پایدار خواهد بود که، در طول زمان، شهری از نظر زیست محیطی قابل سکونت و زندگی (هوای پاک، آب آشامیدنی سالم، اراضی و آبهای سطحی و زیرزمینی بدون آلودگی و غیره)، از نظر اقتصادی بادوام (اقتصادی شهری باید بتواند با تغییرات فنی و صنعتی جهت حفظ مشاغل پایه‌ای‌اش هماهنگ شود و مسکن مناسب و در حد استطاعت ساکنانش را با یک بار مالیاتی سرانه عادلانه تأمین نماید). و از نظر اجتماعی همبسته (الگوهای کاربری زمین، همبستگی اجتماعی و احساس شهروندی باشد که انسان بتواند در آمدی عادلانه به دست آورد، سرپناه مناسب تهیه کند، احساس را حتی کند و تلاش و وقت خرد را وقف حفاظت از تصویر شهر نماید. ساخت یک اقتصاد شهری قوی و شهری قابل زندگی از نظر زیست محیطی، باید با تلاشی به هدف حفظ گروه های اجتماعی موجود و ارائه اشکال نوین اداره شهر و کنترل آن، دست در دست هم داده تا بتوانند همبستگی و انسجام اجتماعی را حفظ کنند .

در شهرها، مفاهیم پایداری و توسعه پایدار شهری بر پایه طرفداری از منطق و ابعاد اکولوژیکی، اقتصادی، سیاسی- اجتماعی، فرهنگی و فضایی و نیز تقابل این ابعاد است (زیاری و دیگران، ۱۳۸۸: ۴۲۵). توسعه پایدار شهری به عنوان جزئی از توسعه پایدار بر پایه استفاده معقول از منابع طبیعی استوار شده است و در این نوع توسعه ملاحظات سه گانه؛ محیطی، اقتصادی و اجتماعی در کنار هم لحاظ خواهد شد. بنابراین شهر پایدار برآمده

از فرایند توسعه‌ای است که امکان ارتقای همیشگی سلامت اجتماعی - اقتصادی بوم شناسانه شهر و منطقه را فراهم کرده و این ذهنیت و امکان را به عینیت و اقدام مبدل ساخته است.

در این مسیر به ناچار سیاست‌هایی مثل کاهش اتکا به خودروی شخصی، افزایش فشردگی کالبدی در توسعه شهری، حفاظت و احیای نظام های طبیعی در شهر و منطقه پیرامونی، کاهش مصروف منابع و تولید آلودگی در شهر و منطقه، بهبود زیست‌پذیری اجتماعات بشری، رعایت برابری‌ها در تمامی جنبه‌های زندگی شهری، پایداری و تقویت اقتصاد شهری و اصلاح نظام اداری و حکمرانی شهری، بایستی اعمال شود تا شهر به سمت پایداری هدایت شود.

۲- تعریف توسعه^۱

واژه توسعه دارای معانی بسط، پیشامد، فراخی و گشادگی در فرهنگ فارسی تعریف شده است، که دیدگاه‌های متفاوتی در مور آن نیز وجود دارد. توسعه را می‌توان تکامل سطح زندگی و رسیدن به شرایط آرمانی در حوزه اقتصادی، اجتماعی فرهنگی دانست که تحقق مفاهیم آزادی، عدالت، پویایی اجتماعی، توسعه انسانی و رشد اقتصادی اجتماعی و فرهنگی را به همراه می‌آورد. همچنین توسعه را کشف روش‌های دستیابی به حرکتی تکاملی به شمار می‌آورند که پدیده‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی را متبادل و متوازن می‌سازد و شرایطی نوین را برای پویایی اجتماعی، اقتصادی و تحقق عدالت اجتماعی فراهم می‌کند (زاهدی اصل، به نقل از محمودی نژاد، ۱۳۸۶: ۶۲۵-۶۳۷).

لازمه پیشرفت هر جامعه و ملتی ملزم داشتن بسترهای مناسب برای توسعه می‌باشد، که امروزه تمامی ملت‌ها و دولت‌ها خواهان توسعه‌ای پایدار هماهنگ با بسترهای محیطی و

^۱ Development

بومی خود می باشند. توسعه است که زمینه را برای جهت دادن دیگر رشد و شکوفایی جامعه را مهیا می سازد. لذا توجه به آن در قالب سیاست های منطقه ای، ملی و حتی فرا ملی نیز برای تمامی جوامع بشری لازم می باشد، تا رشد و تعالی آن جامعه تحقق یابد. توسعه در فرهنگ فارسی معین به معنای وسعت دادن و فراخ است. اصلاح توسعه فرآیندی زمان بر و کاملاً گسترده است و می توان به معنی بسط دادن بین دو معقوله برای فراخ شدن و گشادگی آن ها تعریف شود، که این فراخی و گشادگی در هر زمینه ای می تواند در قالب چهارچوب های مرتبط با هم پیوند داده می شوند تا عرصه ای نو ظهور به وجود آید. توسعه دارای مفهوم کیفی است که با نوعی از اعتلا و پیشرفت سروکار دارد که جمیع ابعاد فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی را در خود ملحوظ داشته باشد (گلکار، ۱۳۹۰: ۱۴۳-۱۴۴). توسعه هر جامعه و ملتی بستگی به ساختار اجتماعی فرهنگی و اقتصادی آن ملت دارد و در فرهنگ ما واژگانی چون «تعالی» یا «تکامل» را به عنوان مناسب ترین جایگزین اسلامی-ایرانی «توسعه» مورد نظر فرهنگ اسلامی توصیه کرد، که بر جمال و رشد جنبه های معنوی حیات انسان نیز تأکید دارند (نقی زاده، ۱۳۸۷: ۲۳). که هم با فرهنگ اجتماعی جامعه ما هم خوانی دارد استفاده شود. توسعه و توسعه یافتگی، همواره هدف اصلی برنامه ریزان بوده است هر چند مفهوم و بازتاب فیزیکی آن، دگرگونی های فراوانی داشته است، چنان چه توسعه را حرکت کلی نظام اجتماعی به پیش یا ارتقای مستمر کل جامعه به سوی زندگی بهتر و انسانی تر بدانیم انسان در محور این حرکت قرار دارد (رفیعی، ۱۳۷۱: ۱۷).

توسعه یکی از مفاهیمی است که بعد از جنگ جهانی دوم در مباحث علمی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی و کشوری و همچنین در مسائل بین الملل جایگاه ویژه پیدا کرده است (Frazier, 1997: 187). بنابراین توسعه را می توان فرایندی همه جانبه دانست که در نتیجه آن می بایست جامعه به سمت از میان برداشتن عوامل توسعه نیافتگی (مثل گرسنگی،

فقر، بیماری، آسیب پذیری اجتماعی و بیکاری) در جهت مثبت و با سرعت معین به پیش رود و منجر به پایداری جوامع گردد (قره باغیان، ۱۳۷۲: ۱۶)

توسعه، ایده و تمرینی است که از اوایل قرن نوزدهم به وجود آمد. این مفهوم با ایده پیشرفت تفاوت دارد هفتصد تعریف از توسعه ارائه شده که تعابیر ذیل از جمله تعاریف توسعه با مفهوم اجتماعی می باشند:

- ❖ فرایند وسعت دادن به انتخاب های مردم؛
- ❖ فرایند ارتقاء فرایندهای مردم سالاری مشارکتی و توانایی مردم برای داشتن نظر در تصمیماتی که به زندگی آنها شکل می دهد؛
- ❖ فرایند ایجاد فرصت هایی برای مردم که از تمام توان خود استفاده کرده و آنها را بسط دهند؛
- ❖ فرایند توانا ساختن فقرا، زنان و... برای سازماندهی خود و همکاری با هم (محمدی، ۱۳۸۱).

۳- مفهوم پایداری

پایداری در لغتنامه دهخدا، به معنای بادوام و ماندنی آورده شده است. معنای واژه پایداری که در این بحث مدنظر می باشد عبارتست از آنچه که می تواند در آینده تداوم یابد. (سفلائی، ۱۳۸۲). ایده پایداری ریشه در گذشته های دور به تفکرات جنبشهای زیست محیطی دارد. ردپای مفهوم پایداری را در ادبیات جغرافیایی نیز می توان یافت. شاید بتوان گفت پایداری و مبحث آن برآیند تفکرات جبرجغرافیایی و امکان گرایی است. و اینکه لحاظ نمودن قوانین و محدودیتهای محیطی همراه با تفکرات بشر و دوراندیشی او می تواند به پایداری حیات انسان و اشکال فضایی ساخته شده و طبیعی کمک کند.

توسعه روزافزون شهرنشینی از مشخصه های اساسی عصری است که در آن به سر می بریم. امروزه بیش از ۹۰ درصد مردم کشورهای پیشرفته در شهرها زندگی می کنند. با گسترش شهر و افزایش جمعیت شهر نشینان پرسش های فراوانی درباره کیفیت زندگی شهری و استفاده بهینه از منابع در میان صاحب نظران و متفکران علوم شهر ایجاد گردیده است. آثار منفی این رشد، توسعه و پراکنده رویی ها در شهرهای ما، مشکلات عدیده ای را در زندگی انسان با ایجاد انواع آلودگی و به تبع آن بروز بیماری های گوناگون، از بین رفتن محیط زیست و امکان تامین آب و غذای سالم، عدم توازن در توزیع مناسب خدمات و تهدید امنیت فعلی و آتی زیست بشر؛ زمینه ساز گردیده و مصلحان و اندیشمندان را به چاره اندیشی برای ترسیم آینده ای روشن و افزایش کیفیت و امید به زندگی واداشته است. از این رو از اواخر قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم میلادی تلاش ها در جستجوی راهی برای حل این معضل و جلب افکار عمومی به تخریب وضعیت زمین و محیط زیست در شهرها و نیاز به محیط بهتر و جایگزین، تامین منابعی از انرژی که کمترین آلودگی و بیشترین دوام را داشته باشند معطوف و سبب شکل گیری بنیان های فکری و نهضت های اصلاح طلبی در راستای برقراری تعادل و توازن جدیدی میان شهر، روستا و محیط زیست و نیز ارتقاء عدالت اجتماعی به صورتی مانا و پایا گردیده است. راهکارهای سستی ارائه شده اولیه موجب کارکرد یک بعد و در تضاد با سایر ابعاد بوده و در نتیجه خرد جمعی در جستجوی به حداکثر رساندن همزمان ابعاد پایه ای گام برداشته است. مفهوم توسعه به معنای یک فرآیند تحولی پیچیده و همه جانبه بوده که در ابعاد زیست محیطی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و حتی سیاسی صورت می گیرد تا جامعه را از وضعیت فعلی و بحرانی آن به وضعیتی مطلوب و ایده آل، بر مبنای طرح و برنامه ای خرد محور، دانش بنیان، آینده نگر و مقبول عموم رهنمون گردد. این مفهوم چه در جوامع توسعه یافته و چه در کشورهای در حال توسعه بیانگر گذر و تحولی به سوی یک زندگی سعادتمند تر و تامین

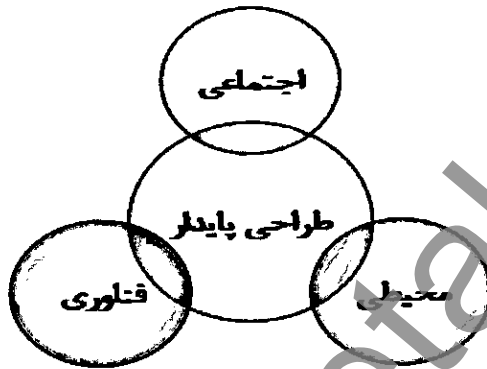
زیرساخت های و منابع لازم برای آن می باشد. واژه توسعه پایدار نیز اساساً شامل سیاست ها، رویکردها و اقداماتی است که توسط تمام جوامع برای بهبود وضعیت و زمینه سازی پیشرفت، افزایش پتانسیل تولید، تضمین ایجاد فرصت های عادلانه برای همگان و از میان برداشتن کاستی های اجتماعی، اقتصادی و محیطی انجام می گیرد و تعادلی مانا میان منابع موجود، اهداف توسعه - که ضرورتی گریز ناپذیر بوده - و محیط زیست را زمینه سازی می نماید.

ایده پایداری، ریشه در گذشته های دور به تفکرات جنبش های زیست محیطی دارد (Barrow, 1995). اولین کوشش ها ناشی از نگرانی های تعدادی از متفکران بود که می - گفتند انسان در حال نابودی محیط زیست خود است؛ محیطی که از لحاظ تاریخی در آن به سر برده و از لحاظ بیولوژیکی به آن وابسته است (میشواری، ۱۳۷۸: ۵۹). این اولین تحویل در نگرش است که در اواخر دهه ۱۹۶۰ م. رخ داد و ویژگی آن بحث درباره کیفیت محیط زیست در برابر رشد اقتصادی و حاکی از تغییر بیش و نگرش درباره الگوهای سستی رشد اقتصادی بود (یانگ، برتون؛ ۱۳۷۷: ۱۵). نقش اساسی در تبیین و توجه به توسعه پایدار به کنفرانس محیط زیست استکهلم ۱۹۷۲ م، کمیسیون برانتلند ۱۹۸۷ م و کنفرانس ریو ۱۹۹۲ م مربوط می شود.

پایداری به عنوان وجه وصفی توسعه، وضعیتی است که در آن مطلوب بودن و امکانات موجود در طول زمان کاهش پیدا نمی کند و از کلمه Sustenere (Sus)، یعنی از پایین و Tenere، یعنی نگهداشتن) به معنای زنده نگهداشتن یا نگهداشتن گرفته شده است که بر حمایت یا دوام بلند مدت دلالت می کند.

پایداری در معنای وسیع خود به توانایی جامعه، اکوسیستم یا هر سیستم جاری برای تداوم کارکرد در آینده نامحدود اطلاق می شود، بدون اینکه به طور اجبار در نتیجه تحلیل

رفتن منابعی که سیستم به آن وابسته است یا به دلیل تحلیل بار بیش از حد روی آن‌ها، به ضعف کشیده شود (نجفی، زاهدی؛ ۱۳۸۵: ۴۷).

نمودار (۱) شاخه‌های طراحی پایدار

در مفهوم پایداری در قرن گذشته ی میلادی، کاهش منابع زیستی طبیعی و مصنوعی مورد نیاز انسان برای ادامه مسیر زندگی و رشد و نمو و رسیدن به تعالی، زمینه ی توجه به مباحثی جدید را به وجود آورد. مباحث مربوط به پایداری، ابتدا در بحث زیست محیطی و سپس در تمامی ابعاد آن مورد توجه و دقت صاحب نظران بزرگ جهان قرار گرفت. در طول دهه ۱۹۸۰ م. مفهوم توسعه پایدار، به مثابه ی راه حلی فراگیر برای حل مشکلات فرا روی تأمین نیازهای جمعیت به سرعت روبه رشد، و به حداقل رساندن صدمات وارده به محیط زیست، مطرح شد. مفهوم پایداری ریشه در یک اصل اکولوژیک دارد. براساس این اصل، اگر در هر محیطی به اندازه توان طبیعی تولید محیط زیست، بهره برداری یا بهره وری انجام شود، اصل سرمایه (منابع اکولوژیک) بطور پایدار باقی می ماند (سرایبی، مؤیدفر: ۱۳۸۹). محله های شهری نیز به عنوان سلسله مراتبی از زیستگاه های طبیعی، به عنوان منابع موجود و به

عنوان انرژی نهفته در پایداری شهری حائز اهمیت هستند. لذا طراحی، مرمت و باززنده سازی محله های بوم گرا یکی از مناسب ترین شیوه های دستیابی به توسعه پایدار شهری است.

پایداری مفهومی پویا است و تأکید بر بهره گیری از منابع در حالتی ماندگار دارد. هدف شهرهای پایدار امروز بر پایه تفکرات گذشته استوار است. شهرها در گذشته بهترین نمونه های پایداری را در خود متجلی ساخته اند. توجه به محدودیت های اکولوژیک محل نظیر آب و هوا، توسعه متناسب و سازگار با طبیعت، صرفه جویی در منابع، استفاده از مواد مصالح بومی، ابداع روش های مناسب برای ادامه ی حیات نظیر قنات و بادگیر و استفاده هنرمندانه از آب و گیاه با هدف تلطیف هوا و ایجاد کم نظیر مطبوع در فضاهای عمومی و اطراف شهرها همگی نمونه هایی از عوامل مؤثر در این پایداری بوده اند (بحرینی، ۱۳۷۶).

پایداری به مفهوم برآوردن نیازهای فعلی بدون از بین بردن قابلیت های نسل های آینده در تأمین نیازهای خود است. واژه «پایدار» که امروزه به طور گسترده ای به منظور توصیف جهانی به کار گرفته می شود که در آن نظام های انسانی و طبیعی توأماً بتوانند تا آینده ای دور ادامه حیات دهند. ایده پایداری هنوز کاملاً نو بوده و درک معانی و چگونگی به کارگیری آن همچنان در حال شکل گیری است. تنها در این چند دهه اخیر است که واژه «پایداری» با معنی کنونی آن یعنی «آنچه می تواند در آینده تداوم یابد» کاربرد پیدا کرده است (بحرینی، مکنون؛ ۱۳۸۰).

۴- مفهوم توسعه پایدار^۱

توسعه پایدار دارای مفهومی چند بعدی است که همه عوامل اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، کالبدی و زیست محیطی شهر را در بر می گیرد. توسعه فرایندی است که یک جامعه را از وضعی خاص به وضعی بهتر (از نظر کیفیت زندگی) می رساند (لطیفی، ۱۳۸۳). و در آن شهرها از جنبه های مختلف، دارای رشد متعادل و موزون هستند. در یک تعریف کلی تمام تلاش های صورت گرفته برای حرکت از وضع موجود به وضع مطلوب مصداق توسعه می باشد (نقدي، صادقی: ۱۳۸۵). در شهرهای امروزی، عوامل متعددی مشاهده می شود که موجب برهم خوردن این نوع توسعه به شمار می آید و چه بسا مهمترین آن اسکان غیررسمی است (قورخلو، ۱۳۸۸).

مفهوم پایداری برای اولین بار در سال ۱۹۷۲ در پاسخ به تخریب محیط توسط انسان مورد استفاده قرار گرفت (Sumner, ۲۰۰۵). این اصطلاح به منظور تحلیل و بررسی روابط بین متغیرهای اقتصادی، اجتماعی و منابع طبیعی در محیط زیست بشر، به عنوان پایه و اساس هرگونه توسعه، مورد توجه قرار گرفت (نقدي، صادقی: ۱۳۸۵). این واژه با تعریف توسعه پایدار توسط گزارش کمیسیون جهانی محیط زیست و توسعه سازمان ملل (برانت لند^۲) عمومیت پیدا کرده (جاودان، ۱۳۸۷). و در تعریف آن آمده است: توسعه پایدار توسعه ای است که نیازهای زمان حال را بدون به خطر انداختن توانایی نسل های آینده برای تأمین نیازهایشان برآورده سازد (UNESCO, 1997). این تعریف شامل سه لایه است: توسعه، برابری و مساوات و حفاظت از محیط زیست، به این معنی که توسعه پایدار، یک نوع تلاش برای ترکیب مفاهیم در حال رشد حوزه ای از موضوعات محیطی با موضوعات اجتماعی و اقتصادی می باشد (گرجی، ۱۳۸۹). توسعه پایدار، حاصل رشد آگاهی از پیوندهای جهانی،

^۱ Sustainable Development
^۲ - Brandt Land